کوردایەتی و گازلایتەرەکانی..
مەحموود عەبدوڵڵا

گازلایت ،یان بەکوردی چرای گازی، چەمکێکی دەرونناسییە،لە فیلمی (gaslight)، وەرگیراوە. بەڵام ئەم چەمکە ئەمڕۆ لە بواری دەرونناسی و شیکاری سیاسی و فەلسەفەدا بەکاردێت.
فیلمەکە باس لە کەسێک دەکات کە، بەکۆمەڵێک تەکنیکی دەرونی، هەوڵدەدات دەستبەسەر ئەقڵی خێزانەکەیدا بگرێت . پیاوەکە ژنەکەی دەگەیەنێتە سنوری شێتی. بۆنمونە بەدزییەوە، چراگازیەکە خەف(کز)دەکات.کاتێک ژنەکە دەڵێت :ژورەکە تاریکە . پیاوەکە دەڵێت:ڕوناکیەکان وەکخۆیانن هیچ تاریک نییە ،و لەخۆتەوە وڕێنەدەکەیت،ئەوەش وادەکات ژنەکە گومان لە هەستەکانی خۆی بکات،لەگەڵ چەندین تەکنیکی دیکە کە پیاوەکە بەکاری دێنێت.
گاسلایت، بە خراپبەکارهێنانی دەرونی دەوترێت ،کە ڕێکخراوێک، یان کەسێک ،ڕابەری گروپێک، بەرامبەر ئەوانیتر دەیکات. بەمەبەستی کۆنترۆڵکردنی ڕەفتاریان. گازلایتەر گومان دەخاتە سەر تەندروستی دەرونی بەرامبەر؛ بەدەستگرتن بەسەر ڕەفتاریدا،بەجۆرێک کەسی بەرامبەر گومان لە ڕاستی و دروستی بۆچونەکانی خۆی بکات. یان گومان لەیادەوەری خۆی بکات.بەواتایەکیتر گومان لە توانای خۆی بکات، بۆ دەرککردنی واقیع. وە ڕۆڵی میدیای دەسەڵات، لە شێواندنی واقیع و ساختەکردنی دەچێتە خانەی ئەودیاردەیە.واتا گازلایتینگ.
گاسلایتەرەکان، کەسانێکن ،بەردەوام نکۆڵی لەکارە پیسەکانی خۆیان دەکەن"بەرپرس و ڕاوێژکارو نوسەرە فاسدەکان بەنێ بەرچاو سەبارەت بەقەیرانەکان و نکۆڵیکردن لە کەموکوڕییەکان "، بەردەوام نکۆڵی لەقەیران و کێشەی کارەبا، موچە …، بۆنمونە کاتێک خەڵک کێشەی دارایی هەیە، ئەوان دەڵێن خەڵک ئۆتۆمبێلی هەیە ، ئەگەر خەڵک کێشەی هەیە ئەی بۆ ملیۆنێک ئۆتۆمبێل هەیە. لەڕێدا دەیەوێت پێمان بڵێت:مامۆستایان،ڕۆشنبیران، خەڵک بەگشتی هەڵەن،کێشەکە لە خودی خۆیاندایە،ئەوان نازانن. قەیران چییە. هەبونی ئۆتۆمبێلێک پاساوە بۆ دزینی چوار ئۆتۆمبێلی خەڵک!
ئەو بەناو سەرۆک حکومەتە دەیەوێت خەڵکی ئۆتۆمبێلەکانیش بفرۆشن ئینجا بەگوێدرێژ ئەو شارو ئەم شار بکەین .ئەوسا جەنابیان بڵێت: وەڵا باوکم ڕاستە خۆ قەیرانە. ئاستی ژیان،بەگوێرەی سەردەم دیاری دەکرێت، ئەگەر بتوانین ژیان بگەڕێنینەوە دواوە،خەڵک گوێدرێژی هەبو، یەک ملیۆن گوێدرێژ بەس بو بەئەوەی سەرۆکی حکومەت بونی

گوێدرێژ بکاتە پاساوی نکۆڵیکردنەکانی چەتەییەکانی بنەماڵەکەی.

کێشەیەک نییە،کارەبای بیست و چوار سەعاتی هەیە،یان دەڵێن: خەڵک بەهیچ ڕازیی نییە، زۆرێکیش بڕوادەکەن کە ئەوە خۆیانن خراپ بیردەکەنەوە،ئەگینا واش نییە!ئەمانە قوربانی ئەودیاردەیەن بەناوی گازلایتینگ. هەندێکجار هەوڵدەدەن ئێرە بەراوردبکەن بەهەژارترێن وڵاتی دنیا،ئینجا پێمان ب□□□ن:سوپاسی خوابکەن، هەموو دەربڕینەکان خۆدزینەوەن ل□ بەرپرسیاریەتی.وەک ئەوەی ئیشی حکومەتێک ئەو□ بێت وڵامی قسەی خەڵک بداتوه□،ل□کاتێکدا حکومەت د□ بێت وەڵامی داخوازی خەڵک بەکردار بداتەوە. دەی گ□مڤ□ترین کەس بکە سەرۆک وەزیران کە هەموو پلانی ئەو□ بێت مێشکی بگوشێت تاقسەیەک فڕێبداتە ناو خەڵک ،دەتوانێت تەنانەت گ□مڤ□ترین کەس باشتر لێدوان دەدات . وەک دەڵێن کەس دەمی ن□ بەستراوە. بەڵام وادیاڕە ئەمان بەزنجیری تورکی دەستیان بەستراوە.

گازلایتەر والەکەسێک دەکات کە نەتوانێ خۆی بیرکاتەوەو بۆ بڕیاردان پێویستی بەکەسیتر بێت،لەبواری ژیانی کۆمەڵایەتی،کاتێک کەسێک دەیەوێت دەستبگرێت بەسەر بیروبۆچون و ڕەفتاری کەسێک.زۆرجار لە بواری کار و ژیانی تایبەتیش کەسانێک دەست وەرداندەکەن و بەناوی دڵسۆزی پێش کەسەکە دەکەون،یان کەسەکە بڕیارێک دەدات،گازلایتەر دەڵێت:چۆن وادەکەیت؟چۆن ووابیردەکەیتەوە تۆ دەبێت ئاوابکەیت،ئاوات باشترە؟ بەکورتی قوربانی وای لێدێت گومان لە توانای بڕیاردانی خۆی بکات،وگومان لە بۆچونەکانی خۆی بکات،گەرچی وەک ڕۆژی ڕون شتەکان دیاربن. گازلایتەر ،کە سادیست و نەرجسییە،دەشێ ژن بێت یان پیاو، بەئاشکرا دڕۆدەکات، بەرامبەر کەسی قوربانیو،ڕەفتاری بەوشێوەیە:

یەکەم: تەنگپێهەڵچنینی قوربانیەکە، گاسلایتەر وانیشاندەدات کە بایەخ بەکەسی بەرامبەرنادات و ل□م ب□ستی تێناگات،دەستەواژەی "دوبارە دەستیپێکردەوە…سەدجار پێم نەوتی کە… لە بواری سیاسیدا گازلایتەر بێ بایەخی خۆی بەم شێوەیە نیشاندەدات، بۆنمونە مسرور دەڵێت:سوپاس!

دووەم:گازلایتەر گومان دەخاتە سەر زاکیرەی قوربانیەکە سەبارەت بەڕابردوو،کاتێک باسی ڕوداوی چەندساڵ پێش دەکرێت دەڵێت:نانا بیرت چۆتەوە، ئای! تۆ کێشەی بیرچونەوەت هەیە ڕوداوەکە ئاوانەبوو، بەو شێوەیەیە من بۆت دەگێڕمەوە.لە بواری سیاسیدا گازلایتەرەکان خیانەت دەکەنە نیشتیمان پەروەری بەنمونە ۳۱ی ئاب. دیارە بەهۆی دەیان کەسی بەکرێگیراو و میدیای زەبەلاح پڕوپاگەندەی لەم شێوەیە دەکەن. بەڵام مرۆڤێک قوربانی گازلایتەر نەبێت،دەزانێک ئەو لەواقیعێکدا دەژی دەرەنجامی ئەم خیانەتەیە…

سێیەم :لادان ل□ بابەت ،گازلایتەکە بابەت دەگۆڕێت، ب□ نمونە دەڵێت :تۆ لەخۆتەوە شت دەڵێیت و شت دەدۆزیتەوە تا دژی من بەکاری بێنیت ،یان لەکەسێکیتر ئەوەت بیستوەو …واتا جەلاد خۆی وەک قوربانی و غەدر لێکراو نیشاندەدات “نمونە لەحیزبەکانیش هەیە کاتێک حیزبێک سەرەڕای ئەوەی بەڕۆژی ڕوناک هەرچی کاری پیسە دەیکات هێشتا دەڵێت:کەسانێک هەن دژی پارتیمانن دڵڕەشن و لەخۆوە ڕقیان لەپارتییە. یاخی بونی مەدەنی وناڕەزایی ناودەنێن ئیرهابی فیکری! لەکاتێکدا ئەوان لەڕێگەی ئیڕهابی فیکری درێژە بەهەبونی خۆیان دەدەن.

چوارەم:گرنگی نەدان بەقوربانیەکە مەسەلەن نیگەرانیەکانی کەسی بەرامبەر بێ بایەخ دەکات و دەڵێت :لەسەر ئەم شتە بێمانایانە لەمن نیگەرانی!لەکاتێکدا بە ئەنقەست کەسەکە نیگەران دەکات!مەسەلەن کاتێک تۆ لەدواکەوتن ی مەوعید یان وڵامنەدانەوەی تەلەفۆن نیگەران دەبیت لەکاتێکدا ئەوبە ئەنقەست وادەکات دەڵێت:ئای ئەمانە کەی مەوزوعن تۆ خۆت وایت ، هەستیاریت،گرنگی بەوشتانە ئەدەیت دەنا من هەر بۆم گرنگ نییە ،تۆ زۆر بێ ئارامیت.کەسی گازلایتەر سادیستە،چێژ لەئازاردانێ دەرونی دبینێت. وانیشاندەدات کە هەستەکانی تۆ خراپن. یان خۆگیلدەکات لە هەندێ بابەتی پەیوەست بەهاوڕێیەتی و پەیوەندی هاوسەری و ….لەبواری سیاسیدا کەس یان حیزب دەڵێت :موچە چییە،توسەری من باسی مەکەن، بابەتەکەتان زۆر گەورەکردوە. یان ئەڵێن موچە هەموشتێک نییە.لەکاتێکدا سەدان هەزاریان بە موچە بێدەنگ کردووە.موچەی بندیواری.

پێنجەم :نکۆڵیکردن لە قەول و قەراری پێشتر، ئەمڕۆ پێم وتبوی کەناتوانم بێم بەدواتدا ،شک و گومان دروستکردن لەیادەوەری.لەکاتێکدا وای نەگوتووە. بۆئەوەی چاوەڕوانی کەسی بەرامبەر بێبایەخ بکات.گازلایتەر نەرجسیە و هەرگیز داوای لێبوردن ناکات.

نیشانەکانی کەسی قوربانی دیاردەی گەس لایتینگ

١-هەستدەکات لەجاران زیاتر بەگومانە لەخۆی.

٢-هەست بەسەر لێشێواوی دەکات و پێیوایە تەندروستی دەرونی تەواو نیی□.

-پ□یوای□ ب□رد□وام د□ب□ داوای لێبوردن بکات لەهاوڕێکەی یان ئ□وک□س□ی ک□ ه□و□یداو□ ک□نت□□□ی بکات۰

-س□ر□□ای ه□کاری ز□ری خ□شحا□ی، ب□□ام ه□ست ب□ خ□شحا□بون ناکات.

-ه□ستد□کات د□ب□ تاکتاکی □□فتاری هاوس□ر یان هاو□□ک□ی ب□ ئ□وانیتر □ونبکات□و□. ل□بواری سیاسی،تاک ه□و□د□دات ب□حکوم□ت □ونیبکاتەوە کە ئەوەتا جزدانەکەم ، سوێند دەخوات پارەی پێنییە!

بەجۆرێک دەپاڕێتەوە، کە بیسەلمێنێت ئەو وڵاتەکەی خۆشدەوێت، بەڵام زۆری بەهاتوە. چونکە دەترسێت و گومانی لە هەڵوێستی خۆی هەیە، ئەترسە گازلایتەرەکان تاوانباری بکەن، بە یاخیبون و شێتی …

-دەزانێت کێشەیەک هەیە، بەڵام بەدیاریکراوی نازانێت کێشەکە چییە.

-بەردەوام هەستدەکات دەبێ ئینسانێکی باشتربێت

-هەستدەکات لیاقەتی هاوڕێ یان هاوسەرەکەی نییە.

تائێرە زیاتر باسێکی گشتییە. بەڵام با لەمەودوا تەنها گازلایتەری سیاسی وەربگرین، کە چۆن هەوڵدەدات ئەقڵی میللەت لاقە بکات. دەسەڵات بەنرخی قوتی خەڵک، خەڵکی بەناو ڕۆشنبیرو ئەکادیمی بەکرێگرتووە، بەنکۆڵیکردن لەبونی پارەی تەرخانکراو بۆ موچە. تا بێنە سەرشاشەوتۆڕەکۆمەڵایەتییەکان و پاساو بهێننەوەو واڵەخەڵک بکەن ،گومان لەهەڵوێستی خۆیان بکەن سەبارەت بە حکومەت. ڕۆشنبیرێک تا دوێنێ ڕەخنەی دەگرت، لەناکاو دەگۆڕێتەوە لای دەسەڵات. لەبەرە دا ئەوی حوکم دەکات پارەیە نەک لەجێک. ئەم هاتن و چونی ڕۆشنبیری حیزبی ،وادەکات کەسانێک هەبن،گومان لەهەڵوێستی پێشتری خۆیان بکەن.

کەسی گازلایتەر ،نێرجسییە. ئەو پێی وایە هەڵەکردن واتای ناتەواوییە، بۆیە هەرگیز دانبەهەڵەکانی خۆی دانانێت. بەڵکو لەجیاتی ئەوە، گومان دەخاتە سەر دروستی بیرکردنەوەی بەرامبەرەکان. بەڵام گازلایتەر دوژمنێکی ترسناکە،چونکە ئەو دوژمنایەتی ڕاناگەیەنێت ، بەڵکو بەپێچەوانەوە، لەژێر ناوی خۆشەویستی و دڵسۆزی کارەکانی دەکات.لەگەڵە هەرلەدانێکی سادیستی، نێرجسیانە شدا بەمبارانی سۆزداری قوربانی، یان قوربانییەکان دەکات.

هەروەک ئەو سیاسیانەی لەژێرناوی خۆشویستنی کوردوکوردستاندا، دەستیان بەسەر چارەنوسی میللەتێک داگرت، لەژێرناوی کوردپەروەری و نیشتیمانپەروەریدا کارەکانیان ئەنجامدەدەن. جاکاتێک گاسلایت ڕێکخراوێک بە ملیاران دۆلار بخاتە خزمەت تەکنیکەکانی کۆنترۆڵکردن دەبێ چ ئەنجامێکی هەبێت!

نائومێدی، گومانکردن لەیادەوەری، بێوابەخۆنەبون و … هتد .

کێشەی موچە: نزیک دەساڵە ،هەرچی قەیرانی مفرەش و زوڵم ناژێنی کوردایەتییە ،تادەگاتە تیکتۆکچی و کچەمەدەڵل ،هەنایانە سەرشاشە تا بە خەڵک بڵێن دەخۆکە بەوشێوەیەنییە خەڵک خۆی خۆتابارە لەوەی پارەی نییە. بەنمونە لە قسەکانی ئەو قەیرانی مفرەش و بەکرێگیراوانە :

-خەڵک تەمبەڵە و کارناکات.

-خەڵکی ئەمە دەعوەت زۆرئەکات.

-گەنج کارکردنی پێ عەیبە.

-خەڵک هەرچاوی لە دامەزراندنە.

-سەیرانگاکان جەمیان دەت.
-باحکومەت ئەوەندەی هەیەتی دابەشی بکات. "لێرەدا جەنابی ڕۆشنبیر وادەکات خەڵک گومان بکەن لەوەی حکومەت پارەی هەبێتر کابرای بەکرێگیراو خۆی دەکاتە دەسەزی خەڵک، ئەوەی هەرچەندێک بێت نیوموچە دابەشبکەن. ئەم دەیەوێت پێمانبڵێت ڕازیبن بە نیوموچەش، بەڵام جەنابی لەبەر زۆرخواردن هەناسە بڕکێیەتی، وەک ئەوەین لەبەر ورگی بەسامە قاچەکانی خۆی نابینێت"
-شەڕشمان بۆ موچە نەکردوە.
-کەرامەت هەبێت پارە ش دەبێت...ئیتر ئاوا لیستی قسە و دەربڕینەکان درێژ دەبێتەوە، وەک گوێیان...
بەڵام لەهەموویان بەشەرمانەتر ئەوەیە :کە بەناو سەرۆکی حکومەت دەڵێت :سوپاس!وەک ئەوەی لەگوێی گادا نوستبێت و گوێی لەم هەموو سوکایەتیە نەبوبێت کە پێیکرا. نە ئەوسەدان و هەزاران لەدوان و نوسینانە. لەکاتێکدا شەقیان لەمامۆستا هەڵدا،سوکایەتیان بە سەدان کەس کرد، گازی فرمێسک ڕێژیان بەکارهێنا، مانگرتن، بایکۆت،شکایەتکردن لە دادگای فیدڕاڵی و،کۆچی بەلێشاو....
بەڵام ئەو دەڵێت:سوپاسی خۆڕاگری خەڵک دەکەین. گاسلایتەر دەت پێماندەڵێت: من ئاگاداری هیچ شتێک نیم ،ئەوەندەی ئاگادارم خەڵک خۆڕاگربو. خەڵک حکومەتی خۆی خۆشدەوێت.
ئەو چاک دەزانێت کاریگەری وئەوخۆڕاگریە درۆزنانەیە چیبوە،لەسەر کۆمەڵگا. ئەودەزانێت گەنجەکان نیشتیمان بەجێدێڵن بەلێشاو،دەزانێت ڕێژەی جیابونەوە دەهێندە زیادیکردوە، کوشتن و کێشە کۆمەڵایەتیەکان،کێشەدەرونیەکان چەند زیادبوون،چۆن کۆمەڵگە لەداهاتودا کاریگەری پەکخستنی پەروەردەی لێدەردەکەوێت ،نەمانی ئینتیما و... بەڵام هێشتا سوپاسی خەڵک دەکات. ئەبێت ئەمە سوپاس نییە جنێوە،ئیهانەیە و بێ شعوریە.بەڵام بێشعوری دەرمانی نییە.

مەحموود عەبدوڵڵا